

Téma životního prostředí v rámci 15. konference o světových záležitostech Fórum 2000

Čtenáři časopisu *Životné prostredie* byli o konferencích *Forum 2000*, iniciovaných bývalým prezidentem Václavem Havlem, informováni v předchozích ročnících (např. Huba, 2006). V tomto příspěvku se proto budeme věnovat panelu *Právo a životní prostředí*, který byl logickou součástí 15. konference *Demokracie a právní stát* (9. – 11. října 2011 v Praze; <http://www.forum2000.cz/cz/projekty/konference-forum-2000/2011/>). V panelu proběhlo několik aktivit.

Nejnavštěvenější byl **kulatý stůl na téma Udržitelná budoucnost – mezinárodní odpověď na změny klimatu**. Ten velmi profesionálně moderoval Jan Dusík, náměstek generálního ředitele UNEP pro Evropu (dříve též ministr životního prostředí ČR). Jak již z názvu plyne, debata se soustředila na multilaterální vyjednávání o změnách klimatu, hodnotil se pokrok v implementaci Rámcové úmluvy OSN o klimatických změnách (UNFCCC) a Kjótského protokolu, dosažený Kodaňskou dohodou v roce 2009 (spíše minimální) a daleko více Cancúnskými dohodami v roce 2010 (čemuž se věnoval zvláště José Luis Bernal, velvyslanec Mexika v ČR) a byla vyzdvížena důležitost nastávající konference o změnách klimatu v Durbanu ještě v roce 2011. Zvláště M. Bursík, exministr životního prostředí ČR, se věnoval otázkám rozvoje zelené ekonomiky (celosvětově vzrostla o 30 %, bylo do ní investováno 112 miliard USD, nejvíce v Číně, následované Německem a USA). Oproti tomu vláda ČR masivně podporuje uhlí a snaží se co nejvíce omezit obnovitelné zdroje. B.

Moldan, ředitel Centra pro otázky životního prostředí Univerzity Karlovy v Praze a 1. ministr životního prostřední v ČR jako místopředseda přípravného byra Konference OSN o udržitelném rozvoji, Rio + 20, poukázal na to, že tato konference bude hledat nástroje, jak dosáhnout přechodu k zásadně novému systému. Proto bude zaměřená na instituce a zelenou ekonomiku v kontextu udržitelného rozvoje a vymýcení chudoby. Důležité bude překonat nedůvěru v životaschopnost udržitelného rozvoje.

Panel Právo a životní prostředí moderoval Senegalec Hassane Cisse, náměstek generálního rady, vzdělání a výzkumu ze Světové banky. Hlavním tématem panelu bylo hledání způsobů, jak zajistit implementaci a dodržování environmentálního práva. J. Dusík, náměstek regionálního ředitele UNEP pro Evropu, zdůraznil nutnost zpřísnění a zefektivnění mezinárodního práva životního prostředí a zvláště dodržování a vymáhání plnění mezinárodních dohod. Na evropské úrovni bylo dosaženo pokroku v participaci veřejnosti Aarhuskou úmluvou. Nyní je zvažována její replikace do jiných částí světa. M. Ivanova, profesorka státní správy na University of Massachusetts v USA, zdůraznila, že je třeba změnit základní ekonomický model, včetně vzorců spotřeby, vzdělávání. Mezinárodní instituce, jako je UNEP, je potřebné zefektivnit a je nutné srozumitelně informovat o udržitelnosti. B. Moldan upozornil na důležitost uvádět taková důležitá témata a nástroje, jako je zelená ekonomika, udrži-

telný rozvoj a vymýcení chudoby. K výzvam po novém ekonomickém modelu upozornil, že to bude vyžadovat delší čas. Potřebujeme ekonomický růst např. k odstranění chudoby. Proto je třeba v stávajícím ekonomickém systému posílit environmentální správu, mezinárodní environmentální právo i multilaterální a bilaterální úmluvy a dohody. Poukázal na nutnost naslouchání názorů a sledování zájmů mezinárodní komunity a jednotlivých hlavních skupin, hledání synergií, aby nedošlo ke konfliktům. Jako zásadní krok je třeba udělat analýzu toho, jaké jsou hnací síly. M. Huba, zástupce ředitele Geografického ústavu SAV v Bratislavě, dřívější předseda výboru životního prostředí SNR, a J. Mancham, zakládající prezident z Republiky Seychely, se soustředili na příčiny malé účinnosti environmentálního práva. M. Huba jako hlavní příčiny uvedl vliv korupce a klientelismu, slabé právní povědomí, postupnou devalvací práva např. přesunem k byrokratům, výjimky a nízkou pozici v agendách politických stran, vlád a parlamentů, nízkou participaci veřejnosti, malý zájem médií, stereotypy nedodržování zákonů a právní bezvědomí, i nedostatečný tlak ze zahraničí (např. i EU v případě porušování její legislativy). Bylo by potřeba posílení UNEP na úroveň čtvrtého pilíře OSN, jak navrhol J. Vavroušek na konferenci v Rio de Janeiru v roce 1992. Vyzdvihl důležitost procesu *Životní prostředí pro Evropu*, který začal na Dobříši, avšak vybídl k větší globální angažovanosti EHK, většímu duchu environmentální solidarity a empatie. M. Mancham vysvětlil kořeny příčin citátem Mahátma Gándhího: *Svět uspokojí potřeby všech lidí, ale nikoliv jejich chamtivost. Konzum a sobectví na osobní i národní úrovni je možné překonat jen silnější globální institucí, než je UNEP s globálním vůdcovstvím, neboť globální efekty se týkají všech. Je to možné jen vůlí po fundamentálních změnách.*

Panel Ekologizace ekonomiky v době škrtů se uskutečnil ve spolupráci s nadací Heinrich-Böll-Stiftung a Zelenou akademií. Moderoval ho zasvěceně novinář Jiří Macháček. V úvodním proslovu Cem Özdemir, spolupředseda Alliance 90/Strana zelených z Německa, informoval o dlouhodobém postupu, jak bylo dosaženo rozhodnutí obejít se bez jaderné energie. Znamenalo to dosáhnout konsensu mezi stranami, koalice a opozice i ve veřejnosti. Rozhodnutí německé vlády nebylo improvizované na základě jaderné havárie ve Fukušimě, ale už podložené podrobnými návrhy, jak získat nejadernou energii, přípravnými v průběhu celého minulého desetiletí. Pro podniky je výhodné vědět dlouhodobou strategii německé vlády, což se ukázalo ve velkém růstu investic do obnovitelných zdrojů energie po vládním oznámení postupného zavírání jaderných elektráren. V panelu vystoupil jako jeho oponent ekonom Randall K. Filer, profesor City University of New York, prezident CERGE-EI Foundation. Varoval před přeceňováním možností zelené ekonomiky.

Dle něj je nereálné, aby např. Velká Británie měla 100 % energetických zdrojů z obnovitelné energie. Další řečník Ondřej Liška, předseda Strany zelených (a dříve ministr školství, mládeže a tělovýchovy ČR), hovořil o zodpovědnosti vedoucích představitelů jak vůči budoucím generacím, tak i vůči dnešním poznatkům vědy a výzkumu. Připustil, že ne všechny zelené myšlenky se mohou osvědčit, je však důležité, že se dokážeme z chyb poučit (byli to Zelení, kteří jako první ze stran žádali v Evropě odstranění dotací na biopaliva). Žádal spravedlivý přístup k rozvíjejícímu se sektoru obnovitelných zdrojů energií se stejným právem na výzkum a přístup k dotacím, jako to měl dříve energetický sektor tradičních zdrojů. V této otázce ho podpořil i R. K. Filer, který upozornil na to, že mnoho podpory na vědu končí u průmyslové lobby, aniž by z toho byly výrazné inovace.

Další **panel *My jsme krajina*** zorganizovala obecně prospěšná společnost Centrum evropské sítě pro implementaci Evropské úmluvy o krajíně v ČR (CENELC.cz) spolu

s českou a slovenskou Společností pro trvale udržitelný život (STUŽ). Moderoval ho známý ochránce krajiny Mikuláš Huba. V poutavém úvodním slově nejprve definoval, co je to krajina. Vyzdvihl její komplexní hodnotu, včetně vnímání krajiny lidmi. Jako předpoklady změny uvedl výzkum, širokou participaci a šíření zodpovědnosti i nástroje pro zlepšení implementace Evropské úmluvy o krajíně. Mezi ty zařadil posílení kapacit, zlepšení znalostí všech relevantních partnerů, vyloučení bariér demokratického angažování, zlepšení informování veřejnosti (resp. styku s veřejností) a dobré příklady praxe obnovy a integrace historických krajinných struktur do současného života. Taktéž zdůraznil i lepší využití finančních zdrojů, *win-win* strategie, vývoj partnerství mezi různými sociálními skupinami a partnery (*stakeholders*), posílení mezinárodní spolupráce, též pomocí UNISCAPE, CIVILSCAPE a podobných sítí a vývoj vědeckých metod. Předslal, že paralelně s rychlostí mizení všech „nesoučasných“ fenoménů, jejich kulturní hodnoty rostou a současně s tím též základní potřeba jednotlivců po bezprostředním kontaktu s autentickou přírodou nebo tradičními historickými prostředím jako zdroji vlastní identifikace, inspirace, relaxace, a fyzického i duševního zdraví. Martin Říha, architekt a místopředseda STUŽ v ČR, popsal velmi sugestivně hodnoty české krajiny. Zatím nemáme díky rozděleným kompetencím integrované územní a krajinné plánování. Je nutné vytvořit takové, které bude zahrnovat všechny tři pilíře, jak environmentální, tak i ekonomický a sociální. Jana Dlouhá, z Centra pro otázky životního prostředí, informovala o webových stránkách UNEPU, kde lze nalézt *Horká místa environmentálních změn* (<http://na.unep.net/atlas/google.php>) a *Atlas našeho měnícího se prostředí*, který je výsledkem spolupráce UNEP a Google Earth (

Představitelé panelu *My jsme krajina* (zleva): M. Stránský, J. Fanta, M. Huba, J. Dlouhá, M. Říha, J. Dlouhý (Praha, 2011). Foto: Marta Stránská

earth.google.com). Předvedla praktickou ukázkou, jak *Atlas* znázorňuje dopady lidské činnosti na životní prostředí, jako například tání ledovců, urbanizace nebo ničení pralesů, včetně příkladů z Evropy a našich republik (vodní dílo Gabčíkovo a Černý trojúhelník). Nejenom pro mnoho přítomných studentů byla velmi přínosná internetová adresa, kde *Atlas* najdou. Upozornila též na užitečnost dalších zdrojů, např. podrobného zmapování zaniklých obcí (<http://www.zanikleobce.cz>). Zdůraznila důležitost nového přístupu ke krajině, vyplývajícího z Evropské úmluvy o krajině, kdy se do rozhodování mají zapojit všechny zainteresované skupiny obyvatel, nikoliv pouze vědecké, technické nebo politické elity, nikoli ale také pouze široká veřejnost. Josef Fanta, emeritní profesor univerzity v Amsterdamu, ve Wageningenu a v Českých Budějovicích, porovnal přístup ke krajině v Holandsku a České republice, který je podle něj diametrálně odlišný. Holanďané už poznali i díky hustotě osídlení a poválečnému boomu s expanzí záborů půdy, jak je krajina důležitá, zatímco v České republice si jí zatím vůbec nevážíme. V ČR podle jeho rozboru je nutné vytvořit výzkumnou instituci, zabývající se komplexně krajinou, zvláště krajinnou ekologií, vytvořit struktury pro efektivní krajinné plánování, zlepšit ekologické uvědomění společnosti, zajistit zodpovědnost za krajinu u vlastníků a vypracovat národní krajinnou politiku, jako dlouhodobou koncepci. Martin Stránský, architekt a územní plánovač, předseda správní rady o. p. s. Cenelc.cz, upozornil v působivé prezentaci na důležitost vnímání krajiny lidmi, kteří v ní žijí. Krajina odráží stav společnosti a je tak zrcadlem demokracie. Vyzdvihl potřebu udržitelného rozvoje pro demokratickou společnost. Referáty z panelu jsou uveřejněny na webové stránce organizátora (www.cenelc.cz).

Kulatý stůl *Voda: Může místo rozdělování spojovat?* se týkal hlavně Blízkého východu, možnosti tamního řešení problémů hospodaření s vodou mírovou cestou, spoluprací mezi tamními státy. Jako doprovodná akce letošního *Fora 2000* bylo i slavnostní předávání cen E. ON *Energy Globe Award Czech Republic* (významné energetické společnosti E. ON). Jako další doprovodná akce, i když nebyla uvedena v oficiálním programu, byl seminář *Kam směřuje proces Životní prostředí pro Evropu* – k sedmé ministerské konferenci EHK OSN procesu Životní prostředí pro Evropu v Astaně, který organizovaly Společnosti pro trvale udržitelný rozvoj v ČR a SR ve spolupráci s Informačním centrem OSN v Praze. O výsledcích konference informovali účastníci

konference Jiří Dlouhý, předseda STUŽe v ČR, Mikuláš Huba, předseda STUŽe v SR a Lukáš Pokorný, pracovník MŽP ČR. Převládající názor na semináři byl, že konference v Astaně již byla organizována podle požadavků reformy procesu, avšak závěrečná deklarace ministrů je na obecné úrovni, konkrétnější jsou závěry nevládních neziskových organizací.

Literatura

Huba, M.: Forum 2000 už po desiaty raz. *Životné prostredie*, 2006, 40, 6, s. 326 – 328.

prom. biol. Pavel Šremer,
sremer@seznam.cz
Praha

Dobříš + 20 = viacnásobná výzva (Tlačová správa k 20. výročiu Dobříšskej konferencie)

Na jar 1990 – niekoľko mesiacov po páde Berlínskeho múra a po konci komunizmu v strednej Európe – začínajú na stretnutiach ministrov životného prostredia v Dubline a Bergene vznikať základy systematickej celoeurópskej spolupráce v oblasti ochrany životného prostredia, a to na oficiálnej (vládnej i medzivládnej), ako aj na mimovládnej úrovni. O rok neskôr, 21. – 23. júna 1991, dostáva táto ambícia konkrétnu podobu: koná sa prvá paneurópska konferencia ministrov životného prostredia na zámku Dobříš neďaleko Prahy. Paralelne sa uskutočňuje aj konferencia zástupcov mimovládnych organizácií. Vzniká proces *Životné prostredie pre Európu*, ktorý pod egidou EHK OSN pokračuje dodnes.

Iniciátorom celého tohto podujatia historického významu bol

vtedajší československý minister životného prostredia Josef Vavroušek a záštitu nad konferenciou prevzal prezident Václav Havel, ktorý bol aj aktívnym účastníkom celého stretnutia.

O tom, že začiatky tohto procesu boli sľubné, svedčia aj závery Dobříšskej konferencie. Ministri sa okrem iného zaviazali:

- a) zlepšiť Európsky informačný a monitorovací systém životného prostredia a urýchlene ustanoviť Európsku agentúru pre životné prostredie ako inštitúciu Európskeho spoločenstva, ktorá by bola otvorená aj pre nečlenov ES/EÚ;
- b) koordinovať európsku legislatívu, programy a politiku v oblasti životného prostredia, vrátane regionálnych programov, programov pre veľké povodia